

Evolució cronològica de l'estructura i la forma a l'època isabelina 1840-70. (I)

Per poder conèixer l'evolució cronològica de l'estructura i la forma del mobiliari a l'època isabelina, haurem de fer un recorregut per les diferents exposicions, tant internacionals com nacionals. Ens ajudarà a determinar quines eren les formes i les estructures dels mobles més característics per marcar, així, una cronologia exacta mitjançant el que està més de moda a cada moment.

Text: Joan Güell, historiador de l'art

Figura 1.
Cadira de braços. Barcelona, 1833.
Localitzada a la Sala de Sessions de la Reial Junta Particular de Comerç de Barcelona

D'altra banda, també haurem de recórrer a les datacions puntuals que apareixen en el mobiliari d'aquest període, però és veritablement una llàstima que siguin tan escasses. Una altra font important seran els textos de l'època, com les publicacions diàries, les il·lustracions, els anuncis de diaris i els àlbums de gravats. Finalment, s'haurà de fer un estudi detallat de la historiografia publicada i extreure'n les conclusions més clares possibles, dins d'una època tan confusa com és la que va de 1840 a 1870, aproximadament.

Els anys anteriors del regnat d'Isabel II, a Catalunya, apareix una preocupació per millorar les arts decoratives i la indústria en general. Ja l'any 1822, les manufactures catalanes mostraren interès per convocar una exposició dels seus productes als salons de la Llotja, avalats per la Junta de Comerç, exposició a la qual en seguiran altres, els anys 1825, 1826 i 1827. En aquest mateix any 1827, Catalunya ja havia participat a la I^a Exposición Pública de los Productos de la Industria Española, a Madrid, on els industrials catalans van destacar per damunt de tot. Els anys 1828, 1831 i 1840 Catalunya tornarà a participar en aquestes exposicions i els seus representants aconseguiran sempre els màxims premis.

L'alt nivell artístic a Catalunya

Pel que sembla, Catalunya té un nivell excel·lent dins del que són els treballs de les manufactures artístiques. Davant

d'aquesta situació, apareix una lloanxa destacada per part de Pascual Madoz (I), que veu que aquests treballs i manufactures artístiques poden competir amb les estrangeres. Aquest mateix autor reafirma el que pensa amb els escrits que fa quan va a veure la Exposición Pública de Productos de la Industria Española de 1844 a Barcelona, reservada exclusivament a les manufactures locals. En aquesta mostra apareixen uns quants expositors de mobiliari: Luís Garletti (Barcelona), que presenta un llit de caoba i un tocador; José Balmalla (Barcelona), que porta una taula de caoba a l'estil gòtic i altres objectes d'ebenisteria; la Compañía Barcelonesa de Fundación y Construcción, que exposarà un tamboret d'estil gòtic; Ignasi Sangermán; Josep Flo; Francesc Parera i Agustí Plosa. D'aquesta exhibició en podem extreure dues coses: que la caoba és la fusta més utilitzada i que les referències a l'estil gòtic van guanyant terreny, per tant, i l'eclecticisme cada vegada és més important. Aquesta exposició, pel que se sap, fou força decebedora, pel fet que, dels 600 industrials presents, només 6 representaven al gremi del moble i cap no ho va fer amb més de 3 o 4 peces. Pel fet que apareixen pocs mobles, podem suposar que hi podia haver seriosos problemes de producció per manca de primeres matèries de qualitat.

Característiques del període

En aquest inici del període isabelí, les arts decoratives, en general, mostren

Fig. 2

Fig. 3

Fig. 4

Fig. 5

Figura 2. Cadires de fusta de caoba, 1825-1835, de clara tradició fernandina
Figura 3. Calaixera de caoba amb marqueteria amb motius imperi. 1830, aprox.
Figura 4. Calaixera de caoba. 1825-1835. Col·lecció particular
Figura 5. Lligador-consola amb mirall. 1825-1835
Figura 6. Detall d'un lateral axaflanat i d'un peu amb forma arodonida d'una calaixera de 1825-1835

una "constant ambigüitat, tant en les seves formes com en els motius d'aplicació decorativa"(2), com diu Vicente Maestre als seus articles. Així doncs, sembla que la presència del món medieval sigui la nota més rellevant, però, al mateix temps, comencen a aparèixer les primeres referències eclèctiques a final dels anys 30, que seran cada vegada més freqüents durant els 40.

En aquests anys 30, fins a arribar als anys 40, la permanència de les formes imperi són molt presents i en tenim constància en moltes de les tipologies del moment: cadires, calaixeres, tocadors, etc. Un exemple molt clar és el cadiratge de la Sala de Sessions de la Junta de Comerç, format per 22 cadires i construït el 1833 (figura 1). Tot i que és escassa la producció de mobiliari imperi autèntic, a casa nostra, aquí en tenim un clar exemple. De les cadires destaquen les talles en forma d'urpes i caps de lleó, a l'alçada del seient, i dels braços apareixen unes ales que arranquen de la unió entre les urpes i els braços. El respalller és ondulat cap enrere, amb una forma arrodonida molt típica de les cadires ferrandines o de principi del segle XIX a Anglaterra o França. Potser el més sorprenent és l'aplicació d'una imitació a carei com a manera d'embellir la cadira. L'estructura possiblement està feta amb faig (segons Mainar). El mateix autor cita que aquesta imitació podria ser l'adaptació d'un possible Vernis Martin, molt usat a París durant aquesta època. Un altre exemple, més senzill, serien aquestes cadires (figura 2), on apareixen semblances de forma amb el respalller, però s'allunya notablement de l'estructura inferior: potes cabriolé molt senzilles a la part davantera i les dues del darrere amb una certa inclinació; les quatre estan unides per travessers en forma d'H.

Podem constatar que a partir de la segona meitat dels anys 20 i de la dècada dels anys 30 es mantenen considerablement les formes imperi, tendència que

Figura 6

continuarà fins a mitjan segle, a causa de la lenta progressió dels tallers. Les característiques que es van repetint de manera més generalitzada són la utilització de la fusta de caoba i de xapa de palma de caoba, sobretot en els frontals dels calaixos; la introducció de les marqueteries simètriques amb motius imperials partint d'un eix central (lires, victòries alades, palmetes, volutes amb algun detall floral, etc.), que acostumen a ser força simples; el moviment corbat dels calaixos principals del moble, en el cas de la calaixera (el superior i l'inferior), i

"Als anys 30, la permanència de les formes imperi són molt presents i en tenim contància a moltes tipologies"

“El moble no vol imitar el que es feia en època gòtica, sinó que, a partir de les formes del moment, aplicarà algun detall decoratiu”

Figura 7. Cònsola amb mirall.
1825-1835. Col·lecció particular

als lligadors, sobretot el superior (figures 3, 4 i 5); els laterals axaflanats amb formes sinuoses decorats amb marqueteries (figura 6); la incorporació d'originals figures arrodonides com a peus dels mobles (figura 7); el primer calaix pot tenir una forma triangular i rígida, en molts casos, però és un detall que no sobrepassa la dècada dels 30 (figura 4); les fustes clares s'utilitzen com a fons de moltes marqueteries, que es relacionaria amb el que es feia a França durant aquests mateixos anys (l'estil restauració); la forma de copa dels capçals de llit es manté d'èpoques passades, però, a més a més, se li afegeix alguna forma còncava o convexa en la seva estructura i també algun detall de marqueteria (figura 8). Cal mencionar com a novetat tècnica la utilització de daurat aplicat directament sobre la xapa de palma de caoba, com succeeix a la calaixera del Museu d'Arts Decoratives de Barcelona (MADB), un cas força excepcional i una tècnica molt poc utilitzada a Catalunya per decorar el moble (figura 9).

Pinzellades gòtiques

Hem de destacar que les referències gòtiques comencen a ser presents al final de la dècada dels 30 (1835-1840) i coincideix amb el retorn del món medieval, però la seva incidència fou força escassa, encara que es poden apreciar alguns exemples. Aquest fet ens el demostra el moble que va exposar Balmallà a l'exposició de Barcelona, el 1844, i que havia de seguir aquesta

Figura 8. Capçal de caoba amb influència d'estil imperi. 1825-1835

ornamentació, però no se cita res de la seva estructura. Tot i això, és una font de decoració força minoritària, perquè els exemples són poc nombrosos. En aquests mobles es pot observar que les referències medievals es concentren en un àmbit més ornamental que estructural o formal. El moble no vol imitar o copiar el que es feia en època gòtica, sinó que, a partir de les formes del moment, s'aplicarà algun detall decoratiu que ens faci recordar aquell període: arcs ogivals, pinacles, gablets realitzats amb marqueteria. A Europa, durant el 1840, passa el mateix, però és freqüent trobar estructures que copien o volen imitar de manera llunyana les formes gòtiques; un

Figura 9. Calaixera de palma de caoba amb aplicació d'or fi directament sobre la fusta. 1825-1830, aprox. MADB

exemple clar és el que succeeix a França amb l'estil restauració o Louis Philippe (figures 10, 11, 12 i 13). El moment àlgid d'aquesta decoració serà l'últim quart del segle XIX, quan els mobles amb estructures i decoracions gòtiques tindran una importància extraordinària.

El dormitori de la reina

Un dels moments més importants de l'ebenisteria catalana d'aquesta època es produeix a final dels anys 40, quan es realitzarà un excel·lent conjunt anomenat dormitori de la reina, que es troba al Palau d'Aranjuez. Es considera un regal de la ciutat de Barcelona a Isabel II, amb motiu del seu matrimoni. És un conjunt amb un marcat gust francès, que recorda les obres de l'ebenisteria francesa del segle XVIII: marqueteries naturalistes, joc de tot tipus de fustes i aplicacions de bronze. El conjunt està format per un

Figura 10. Detall d'un capçal de llit on es poden observar les decoracions gòtiques. 1840-1845. Col·lecció particular

magnífic llit laminat amb fusta de caoba, un armari, una consola-vitrina, una taula de costura, una tauleta amb ales plegables, un cadirat amb treball de talla i un magnífic reclinador (figura 14). Aquest conjunt respon plenament a la idea romàntica de l'època i s'inspira en l'estil que està més en alça a mitjan del segle XIX: el rococó o el Lluís XV. Així, podem observar que les formes sinuoses, arrodonides, típiques del rococó francès del segle XVIII, són la preferència de la monarquia de l'època. A més a més, a part d'aquest esplèndid dormitori es localitzen altres obres de les mateixes característiques: una taula de centre, que es troba al Museu Maricel i és un clar exemple de còpia o imitació dels models francesos de l'època, o de l'estil Lluís XV del segle XVIII, ja que fuig completament de les línies rectes utilitzant les formes serpentine i les estructures arrodonides, per donar bellesa i virtuosisme a la construcció al

moble; una taula, localitzada al Real Palacio del Pardo, que té ales i que segueix les mateixes característiques que l'anterior (figura 15); l'extraordinari que es troba també al Museu d'Art de Sitges i que va ser consagrada a Barcelona el 1850, aproximament, per la fàbrica francesa Rot & Cia.

Figura 11. Calaixera de palma de caoba decorada amb marqueteria d'arcs ogivals en els tres calaixos centrals. 1840, aprox.

Figura 12. Calaixera de palma de caoba decorada amb marqueteria neogòtica. 1835-1840, aprox. Col·lecció particular

Figura 13. Cadira francesa amb decoració d'arcs ogivals. 1830, aprox.

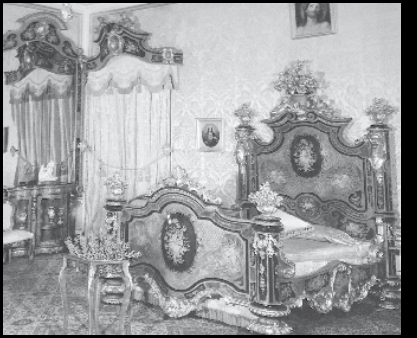

Figura 14. Dormitori d'Isabel II al Palau Reial de Aranjuez. 1850

Bibliografia

- El mueble del siglo XIX: Francia, España y Portugal. Colección El mundo de las antigüedades. Ed. Planeta-Agostini, Barcelona, 1989.
- Estancias privadas. Mobiliari i arts decoratives a Sabadell. 1830-1870. Edit. Museu d'Art de Sabadell, Sabadell, 2000.
- Exposición pública de productos de la industria española. Imprenta J. Tauló, Barcelona, 1844.
- Fernández Miranda, Fernando. El estilo isabelino. Antiquaria núm. 8. Madrid, 1983.
- Maestre Abad, Vicente. L'època de la industrialització (c. 1845 – c. 1888).
- Anotacions a l'ebenisteria catalana del segle XIX. Moble català. Catàleg de l'exposició, Electa, Palau Robert, Barcelona, 21 de febrer-24 d'abril de 1994.

- Maestre Abad, Vicente. Les manufactures artístiques durant el Romanticisme. El Romanticisme a Catalunya. Ed. Pòrtic, Barcelona, 1999.
- Mainar, J. Vuit segles de moble català. Rafael Dalmau Editor, Barcelona, 1989. Editorial Pòrtic, Barcelona, 1999.
- Mainar, J. El moble català. Edicions Destino, Barcelona, 1876.
- Mobiliario del siglo XIX. Edimat Libros, Madrid, 1999.
- Moble català. Catàleg de l'exposició, Electa, Palau Robert, Barcelona, 21 de febrer-24 d'abril de 1994.
- Pi de Cabanyes, Oriol. Cases senyoriales de Catalunya. Edicions 62, Barcelona, 1990.
- Piera, M.; Mestres, A.: El moble a Catalunya. L'espai domèstic del gòtic al modernisme. Angle Editorial, Barcelona, 1999.
- Pérez, María del Carmen. Mobiliario español en la época de Isabel II. Antiquaria, núm. 93, Madrid, 1994.

Figura 15. Taula amb ales d'estil Lluís XV. 1850, aprox. Real Palacio de El Pardo

nte: Les manufactures artístiques durant el e. El Romanticisme a Catalunya. Ed. Pòrtic, 1999, pàg. 96.